

ORATORI EN HOMENATGE A LES VÍCTIMES DE LA DANA (País Valencià, 29 d'octubre de 2024)

I

Joan Cavallé i Busquets (Alcover, 1958) és un dramaturg de llarga i dilatada trajectòria. Des de la llunyana estrena d'*En- taulats* (1983) fins a *L'aigua, els morts i les mentides* (2026), s'escolen més de quaranta anys de dedicació intermitent a l'escriptura dramàtica. Malgrat estrenar en teatres públics i rebre premis distingits, la seua posició com a dramaturg esdevé perifèrica. En primer lloc, pel fet d'actuar des de Tarragona, ciutat molt activa en l'àmbit de les lletres, però oblidada per les dinàmiques endogàmiques i centrípetes de la Barcelona omnívora. En segon lloc, perquè no pertany a cap capelleta d'influència que domini els ressorts de poder, ni segueix les tendències imposades per les modes. En tercer lloc, per la seua independència com a creador, que li permet transitar a son lloure pels camins estètics que ell mateix decideix. D'ací que, juntament amb altres franciradors, molt pocs, que han continuat escrivint contra vent i marea, ha sabut bastir un corpus teatral que combina originalitat i rigor, experimentació i compromís.

A més de dramaturg, Cavallé també té una més que considerable i sòlida obra narrativa i assagística; s'ha significat com a traductor de Samuel Beckett; i, amb una discreció i una honestat excepcionals, ha fet molta feina de base com a gestor cultural i dinamitzador de les lletres tarragonines. En tant que tècnic de cultura de l'Ajuntament de Tarragona durant dues dècades, ha estat al capdavant de moltes iniciatives municipals de promoció de la literatura i la cultura en general, però també des de fora de l'àmbit públic. És membre fundador, del 1982 ençà, del col·lectiu La Gent del Llamp, dedicat sobretot a l'edició de textos literaris en la col·lecció homònima de Cossetània. Del 1998 al 2006, va dirigir amb bon criteri la col·lecció de teatre "Textos a Part", d'Arola Editors, imprescindible per comprendre l'evolució de la dramaturgia catalana contemporània. O del 2014 al 2022, va exercir de director, amb diligència provada, de la Casa de les Lletres de Tarragona, impulsora de les activitats literàries de la ciutat. El mateix 2014 va posar-se en funcionament, a Alcover, l'espai Convent de les Arts, una residència d'artistes, de la qual va redactar el projecte i que encara es manté activa. Entre altres facetes, cal apuntar també la seua reflexió, des de la mirada perifèrica, sobre els avatars del teatre català contemporani. Cavallé, en definitiva, és un home de lletres amb tots els ets i uts.

II

A l'aigua, els morts i les mentides, Cavallé parteix explícitament de la catàstrofe produïda per la gestió nefasta de la dana que s'acarnissà contra les comarques centrals del País Valencià el 29 d'octubre de 2024, tot deixant un estol de 230 morts i una immensa desolació. Com manifesta ell

mateix en el paratext, l'obra va ser escrita des de la immediatesa i vol ser un homenatge reparatiu a les víctimes i un reconeixement a les famílies i a les organitzacions que han treballat per esbrinar la veritat dels fets. Implícitament, també hi ha una voluntat de denúncia dels responsables polítics, la negligència, la supèrbia, el cinisme i la incompetència dels quals va ser, sens dubte, una causa important, més enllà dels riscos naturals, de l'elevat i terrible nombre de víctimes que en bona part s'haurien pogut evitar. La presa de posició és, doncs, ben diàfana de bon començament. Cavallé s'inspira en uns esdeveniments concrets, reconeix que s'ha documentat amb cura per contrastar-los, però alhora reivindica el dret que té, com a dramaturg, de convertir-los en ficció, sense per això trair-los ni desfigurar-los, sinó tot al contrari.

La proposta de Cavallé té una dimensió inequívocament ètica i política, però, en la seua resolució estètica, opta per un procés de simbolització, semblant al de dues obres anteriors, *Peus descalços sota la lluna d'agost* (2009) i *Qui em cremarà la casa?* (2025), que emula de manera deliberada alguns procediments de la tragèdia grega. Defuig, doncs, del soroll del politiqueig de baixa estofa en què, a còpia de manipulacions i mentides, els partits de la dreta i la ultradreta valencianes han enfangat el debat públic. I també mira d'allunyar-se d'algunes tendències dramatúrgiques oportunistes que converteixen els fets reals en un xou superficial i efectista, sense cap profunditat d'anàlisi. Cavallé s'arrisca a endinsar-se en els terrenys del teatre polític, per bé que triï l'opció d'una distància estètica que li permet, d'una banda, vèncer les dificultats de perspectiva davant d'uns fets recents que generen encara molt d'enrenou i controvèrsia mediàtics; i, de l'altra, immersir-se amb més autenticitat en el sofriment de les víctimes i en les conseqüències que es deriven del

desgovern, a causa de les grolleries i manipulacions perpetrades pel PP valencià, amb el suport de Vox.

El títol de la peça revela perfectament, sense ambigüitats, la seqüència lògica dels fets reals en què s'inspira: de primer, l'arribada sobtada de l'aigua; després, les primeres morts i desaparicions provocades per la seua fúria; finalment, les mentides flagrants del govern valencià, presidit per Carlos Mazón, per amagar la seua desídia, estultícia i incompetència. Aquesta seqüenciació articula estructuralment la trama de l'obra i, al cap i a la fi, la seua dimensió política (pública) ineludible. Perquè la mera exposició de punts de vista diversos sobre la jornada tràgica del 29 d'octubre de 2024, condueix impecablement cap al corol·lari que bona part de les morts que s'hi van produir s'haurien pogut evitar, si les autoritats competents, amb el president de la Generalitat valenciana al capdavant, haguessin estat a primera línia i haguessin pres les decisions urgents, adequades i necessàries per salvar vides.

III

Distribuïda en dues parts, *L'aigua, els morts i les mentides* s'emmarca en unes coordenades temporals molt específiques: en la primera, el dia fatídic de la dana, el 29 d'octubre de 2024, i en la segona, des de la nit del 29 al 30 d'octubre i l'endemà de la tragèdia, allargant-se als dies, mesos i anys posteriors, fins a una dècada després. S'hi combinen escenes de to tràgic, més líriques, amb altres properes al drama realista, més emotives. Malgrat aquesta alternança, el fil conductor és el relat de les circumstàncies tràgiques del dia de la dana i de les conseqüències posteriors. Cavallé s'interessa per oferir una perspectiva polifònica, plural, que

maldi per abraçar les múltiples arestes de la tragèdia i, en contra dels qui han volgut minimitzar-la, ocultar-la o negar-la, reconstruir els trossos del mirall de la veritat, per dir-ho a la manera de Salvador Espriu.

Ben mirat, Cavallé torna a assajar-hi una fórmula estructural ben original, ja que barreja elements de la tragèdia clàssica amb d'altres més propis del simbolisme cristià o humanitari de la tradició europea. L'Olimp grec és tràgic, marcat per la irreversibilitat del destí, com podem veure, per exemple, en el cas exemplar d'*Èdip rei*, de Sòfocles. Per contra, l'Olimp cristià, per dir-ho així, està obert al símbol, com podem constatar llegint tant els evangelis fundacionals com les pintures de les catacumbes romanes, on el peix simbolitza la creença cristiana. D'aquesta manera, l'Olimp simbòlic s'obre sempre a l'esperança, el perdó o la redempció, així com a la responsabilitat i el reconeixement dels errors propis, o sigui, a un conjunt de valors humans més enllà del *fatum* tràgic. En aquest sentit, Cavallé utilitza figures simbòliques, en una mena de tragèdia —auto sacramental laic— per denunciar l'horror, la mort, la inèpcia i la irresponsabilitat d'uns governants miserables que, fins i tot a hores d'ara, encara voldrien fer-nos creure que els fets del 29 d'octubre van ser una mena de catàstrofe tràgica, causada per un destí ineluctable, cosa ben falsa.

IV

Tot i ancorar-se en una realitat recognizable, l'obra és protagonitzada per quatre personatges d'abast simbòlic: L'Aigua, La Dona del Temps, El Poble i El Missatger. A partir de l'escena sis, aquestes entitats genèriques assumeixen, en alternança, diverses veus dels testimonis de la catàstrofe

i, com en un oratori, n'ofereixen així visions diferents: familiars preocupats, supervivents en xoc, directores d'escola benintencionades, escèptics cofois, negacionistes del canvi climàtic, alcaldes expectants, víctimes evitables, directius i treballadors desbordats dels serveis d'emergències i, amb una al·lusió impersonal, però ben distingible: Ella (pronomen personal darrere del qual no costa d'endevinar Salomé Pradas, consellera de Justícia i Interior), incapaç d'actuar com a màxima responsable política de la gestió de les emergències. Les dues darreres escenes realistes de la primera part porten la tragèdia a primer pla: són protagonitzades per dues mares que han perdut els fills. Totes aquestes versions dels fets ocorreguts, tant heterogènies com complementàries, permeten reconstruir la crònica polifònica dels esdeveniments tràgics del dia de la dana.

El personatge de L'Aigua proclama la seua condició imprescindible per a la vida i la pertinença al cicle natural que la fa possible, sotmès ara als daltabaixos provocats per l'acció humana. Amb claredat, adverteix, a més, que els humans no poden alterar ni abusar sense risc de l'ordre de la Natura. Al seu torn, les altres entitats genèriques, és a dir, La Dona del Temps, El Poble i El Missatger, representen *grosso modo* la ciència, la ciutadania i els mitjans de comunicació; però també, com hem apuntat, es multipliquen en altres veus testimonials. Es mostren inicialment cautes i neutrals, però a mesura que avança l'obra s'adonen que el govern valencià del PP, sustentat per Vox, ha actuat amb barroeria i negligència; per tant, ha d'assumir responsabilitats humanes, polítiques i penals per una tragèdia que, insistim-hi, en bona part s'hauria pogut prevenir.

V

En contraposició als personatges simbòlics de l'obra, els altres dos són reals, però passats pel sedàs de la imaginació de l'autor: M. i V. Aquestes inicials encobreixen —com pot deduir-se sense gaire esforç— els noms de Carlos Mazón, president de la Generalitat valenciana, quan s'escaigueren els fets, i Maribel Vilaplana, periodista i presentadora de televisió. En són, per dir-ho d'alguna manera, una rèplica imaginària. En les escenes que protagonitzen es produeix una mena de davallada a les clavegueres del poder polític i mediàtic. M. trafiqueja amb negocis tèrbols, relativitza els efectes dels aiguats, defensa que la política es fonamenta en la mentida permanent i es mostra més inquiet per la imatge pública, el relat mediàtic i el futur polític que no pas per allò que passa als seus conciutadans. A més, flirteja amb V., aprofitant la seua posició de poder. Respon al perfil del polític de la dreta valenciana més rànica: corrupte, aprofitat, fatxenda, mentider i catalanòfob.

El patètic correlat real és ben sabut per tothom: mentre la gota freda causava els primers morts, la màxima autoritat del País Valencià dinava tranquil·lament en un cèlebre restaurant de la ciutat de València. Es tractava d'un encontre que no constava a l'agenda oficial i que fins ara no s'ha aclarit amb exactitud quin objectiu tenia, malgrat els esforços extraordinaris de la jutgessa Núria Ruiz Tobarra, titular del Jutjat d'Instrucció número 3 de Catarroja, que instrueix la causa amb una professionalitat més que admirable. En lloc de posar-se al capdavant del govern, doncs, el president de la Generalitat valenciana estigué absent durant les hores decisives i arribà amb cent vint minuts de retard a la reunió d'emergències per gestionar la situació, quan les conseqüències ja eren,

fet i fet, irreversibles. Per acabar-ho d'arrodonir, l'alerta de protecció civil a la població afectada s'activà massa tard perquè resultés eficaç. En els dies posteriors, més preocupat per tractar d'exculpar-se —amb la cobertura i la complicitat d'Alberto Núñez Feijóo, president del PP espanyol— que no pas pels seus compatriotes, Mazón no tan sols donà versions molt contradictòries i incongruents de la seua actuació durant la jornada atziaga, sinó que, seguint el seu estil de fer política, ordí un descàrrec ple de mentides i tergiversacions per amagar la veritat.

VI

En la segona part de l'obra, els personatges simbòlics tornen a recuperar la seua funció per tal d'exposar com gradualment es descobreixen la magnitud dels estralls materials i especialment els centenars de morts causats per la dana en pobles i comarques. Arriba el moment també en què es formulen teories conspiratives i se cerquen falsos culpables per no reconèixer que els nous fenòmens metereològics s'han incrementat per causa del canvi climàtic i l'acció destructora dels humans. I, de més a més, per desviar l'atenció dels autèntics responsables de la pèrdua de tantes vides: el govern valencià. Tanmateix, després de la catàstrofe, també arriba la solidaritat de la ciutadania. Quan els damnificats encara estaven sota els efectes del xoc, milers de voluntaris vinguts de totes bandes per iniciativa pròpia miren d'ajudar-los com sigui, recuperar els cadàvers i, amb penes i treballs, refer la normalitat perduda.

Les intervencions de les entitats simbòliques s'alternen amb escenes realistes que, en primera persona, mostren al lector / espectador les dificultats dels supervivents per

assumir-ne els estralls humans i l'impacte traumàtic de la catàstrofe. Al cap del primer any, el recompte de víctimes i de danys materials demostra la magnitud del desastre. Ara són els quatre personatges simbòlics que escampen mantes hospitalàries per l'espai escènic com a recordatori dels morts. És l'hora de reclamar que se sàpiga la veritat. El poble es manifesta contra la incompetència, la deixadesa, la ineficàcia i la manca d'empatia del seu govern, reclama que es depurin responsabilitats polítiques i penals, i exigeix una reparació i mesures contundents perquè no torni a repetir-se. I, no obstant això, la classe política continua ancorada en la irresponsabilitat i l'engany.

Davant de l'evidència, insensible al dolor dels afectats, M. s'escuda en la incapacitat de preveure i evitar la gota freda; contraataca amb la mentida que ningú no havia avisat de l'abast del temporal; adopta una posició victimista amb un cinisme aclaparador; i, bo i tractant fins i tot de culpabilitzar els familiars de les víctimes, sense assumir cap responsabilitat, gosa proposar sense cap mena de vergonya que es giri full... Els quatre personatges simbòlics s'encarreguen de rebatre amb arguments les seues mentides i li exigeixen que digui la veritat i reti comptes dels seus actes. Però el temps passa i les ferides persisteixen. En el futurible desè aniversari de la catàstrofe, com evidencia la penúltima escena, també de manera realista, les seqüeles continuen vives en els qui van perdre persones estimades, mentre que tot fa pensar que els qui havien d'haver estat al peu del canó han romàs impunes. És una projecció de futur —una altra llicència ficcional— que trenca amb la subjecció als fets de la jornada tràgica o dels dies immediatament posteriors, i que apel·la de manera implícita a procurar que la veritat no resti amagada i

que, a la fi, els responsables de la negligència comesa siguin degudament jutjats.

VII

Pel paper articulador que adquireix, cal destacar el personatge de L'Aigua. Comença i, acompanyada dels altres personatges simbòlics, clou la peça en una estructura circular molt reeixida. Reapareix també diverses vegades al llarg de l'obra per defensar la seua innocència i per fer responsables del desastre sobretot a la incúria humana; a les autoritats polítiques que deixen construir en zones inundables, especulen en el territori, malmeten el medi ambient, neguen el canvi climàtic i fan negocis bruts a costa del poble. En aquest cas concret, L'Aigua acusa directament els governants del PP i Vox valencians, perquè no van avisar amb prou antelació a la ciutadania dels perills dels aiguats i no van respondre amb la celeritat i la professionalitat que calia en el moment crucial. En l'escena darrera, amb intenció catàrtica, exhorta els humans a preservar la memòria del desastre, a actuar en conseqüència perquè no torni a produir-se i a homenatjar les dues-centes trenta víctimes, a fi que la seua mort no hagi estat inútil.

La delimitació espacial de l'obra té igualment una clara voluntat simbòlica. Els personatges genèrics s'ubiquen en un espai central, inconcret, contornejat per la il·luminació i la paraula, a la manera de la tragèdia grega. En canvi, M. i V. ocupen un espai al marge, lateral. És una disposició que atorga la centralitat preeminent a les víctimes de la desgràcia, al relat dels esdeveniments, en un doble moviment antagònic al del sensacionalisme mediàtic: simbòlic i real. La visió polièdrica dels fets, seqüenciada en el temps, acaba

per desemmascarar les mentides amb què, des del poder, s'ha intentat endebades manipular i amagar la veritat. Es deixa de banda, per tant, la morbositat del periodisme més frívol per enfocar amb nova llum la mesura humana de la catàstrofe. Darrere de cada víctima, hi ha una història de dolor. Com assegura L'Aigua, els humans hem d'aprendre a respectar la natura i hem de ser prou lúcids per garantir que ens governin persones dignes i competents. Mentre clou l'obra amb aquesta admonició, El Missatger, La Dona del Temps i El Poble recullen les mantes hospitalàries esteses a terra i les apilen, amb respecte solemne, com si fos un túmul d'homenatge a les víctimes.

VIII

A algun lector pot sorprendre que un dramaturg tarragoní escrigui sobre uns fets molt recents que han sacsejat els fonaments socials i polítics del País Valencià. Certament, no és gaire habitual. Però, a banda dels vincles familiars a què al·ludeix la dedicatòria inicial, l'escriptura d'aquesta obra no deixa de ser un acte de solidaritat cap als conciutadans valencians i un gest d'afirmació cívica envers el poble que ha esdevingut víctima de la ineptitud dels seus governants. Cavallé sent la necessitat d'aclarir que escriu la seua obra en el "català de València", que de fet no és gaire diferent que la variant de Tarragona o la de Lleida. Ho fa, diu, per fidelitat als protagonistes de la història real en què s'inspira la seua peça. Quan les forces polítiques de dreta i ultradreta del país on la pluja no sap ploure —com cantava Raimon— mantenen la seua croada d'iracunda catalanofòbia —i particularment d'un lingüicidi delirant— fins a extrems patològics, vet ací que l'opció de Cavallé desarma també les seues fal·làcies i

proclama amb naturalitat que la llengua no ens separa, sinó que ens identifica i ens uneix.

D'altra banda, resulta una bona opció la tria d'un valencià estàndard, amb alguna variant col·loquial, bé que amb una destacable varietat i riquesa de registres, i amb totes les capes de sentit que atresora, perquè facilita que l'obra arribi a un públic més ampli, de tots els punts cardinals de la catalanitat. Assumint el valencià com a llengua d'expressió dels seus personatges, no solament mostra el respecte a la versemblança que reclama l'evocació d'uns fets reals, sinó que sobretot torna a reivindicar el dret del dramaturg a la ficció, per més que sigui la realitat que l'inspiri. La convenció amb què treballa el gènere teatral dona joc a aquesta mena d'opcions, però, en aquest cas, hi ha també una clara tria política, en el sentit que proposa una variant expressiva que sigui viable i comuna, capaç d'obrir un poc més l'escletxa desalienant en els murs erigits per l'autonomisme provincià, que al nord i al sud causa la fragmentació lingüística i cultural dels Països Catalans.

IX

L'aigua, els morts i les mentides és, en definitiva, un sentit homenatge a les víctimes d'una desgràcia en bona part evitable. S'erigeix, en conseqüència, en un acte de denúncia ètica i política, així com de reparació simbòlica. Suposa, si bé es mira, una línia de continuïtat amb les dues darreres obres publicades per l'autor, *Peus descalços sota la lluna d'agost* i *Qui em cremarà la casa?*, que comparteixen amb *L'aigua, els morts i les mentides* el mateix corrent d'humanitat i atorguen igualment molt de relleu a la memòria col·lectiva dels pobles. Cavallé s'ha basat en uns fets reals i els ha exposat

de forma simbòlica i coral, superant la manera estrictament tràgica, tot i que també hi ha introduït escenes realistes que ens situen de ple en el cor dels fets. Ha procedit amb una lògica estructural molt ferma per tal que la mera exposició polièdrica dels esdeveniments conduís irrevocablement a la denúncia de la negligència política i a la reivindicació de responsabilitats penals. El seu oratori esdevé, en la mesura del possible, consol per als supervivents i reparació per a les víctimes: les veus dels morts no queden silenciades ni negades; al contrari, recuperen tota la seua força i totes les seues raons contra el soroll mediàtic i les mentides polítiques.

FRANCESC FOGUET i MANUEL MOLINS
Linyola-València, 6 de gener de 2026